

genootschap al vóór 1829 hulppredikers. Vanaf 1829 waren ze echter vooral bij de ‘gewone’ lutheranen aan te treffen. Van de in 1829 geslaagden werden er daar vier hulpprediker; samen waren ze goed voor 5 jaar assistentie. Het cohort 1831-1835 telde 7 hulppredikers, die 13,5 jaar arbeid leverden; het cohort 1836-1840: 7, met 17,5 jaar; 1841-1845: 5, met 22 jaar; 1846-1850: 4, met 12,5 jaar; 1851-1855: 8, met 6 jaar; 1856-1860: 18, met 32 jaren; 1861-1865: 2, met 2 jaren; tenslotte 1865-1871: 1, met 1 jaar. In totaal dienden er 56 proponenten met 112 dienstjaren, gemiddeld 2 jaar per persoon. Evenals haar veel grotere zuster mocht ook de Evangelisch Lutherse Kerk van 1836 af profiteren van de Rijksregeling voor het inzetten van kandidaten, respectievelijk proponenten als hulppredikers; voor genoemd jaar werd f 600 beschikbaar gesteld. Het bedrag kwam ten goede aan drie proponenten die in 1832 waren toegelaten. De eerste twee waren eind 1835 al aangesteld in de filiaalgemeenten Leerdam en Tiel, waarbij Tiel zelf ook iets bijdroeg aan het traktement. De derde proponent was eind 1835 toegewezen aan een zieke predikant in Groede. Voor beide eerstgenoemde hulppredikers was hun eerste arbeidsplaats een opstap naar een gewoon predikantschap in respectievelijk Doetinchem en Monnikendam; de derde zou de zieke collega na diens emeritaat opvolgen. Deze eerste, centraal geregelde aanstelling van proponenten met overheidsgeld was meteen specifiek voor wat zou volgen: enkelen kwamen hulpbehoevende collega's te hulp, maar de meesten werden ingezet in zgn. ‘filiaalgemeenten’, die nog te zwak waren om een eigen predikant te onderhouden. Ook bij de lutheranen zag men er van af de vaste hulppredikers sacramentsbevoegdheid te geven; een voorstel in 1830 om ze wel te laten dopen, dat nog eens werd herhaald in 1846, werd in beide gevallen afgewezen. Het waren de predikanten van de desbetreffende hoofdgemeenten die hun bij- of filiaalgemeenten wat dit betreft moesten bedienen. Uit de cijfers blijkt dat ook het aantal beschikbare lutherse proponenten door de jaren heen aanzienlijk kon wisselen. Waarschijnlijk liepen de aantallen globaal genomen gelijk op met die bij de hervormden. Zo werd bijvoorbeeld in 1848, toen ook bij de hervormden de beroepingsmarkt weer beter liep, op de lutherse synode gemeld dat men vanwege het totaal ontbreken van proponenten, geen hulpprediker naar de filiaalgemeente Workum kon zenden.<sup>120</sup>

### *De volhouders*

De hulppredikers waren er mede oorzaak van dat het overschot jarenlang op een hoog peil bleef. Ze werkten wel in hun gemeenten, maar bleven op de kandidatenlijst staan. Daarnaast was er nog een andere groep die er voor zorgde dat de lijsten lang bleven: een

<sup>114</sup> Tot 1.500: 1, 1.600-3.000: 2, 3.000-5.000: 3, (...) 13.000-16.000: 7, 16.000-20.000: 8 predikanten; W.H. den Ouden, *De ontknoping van de zilveren koorde. De geschiedenis van de rijkstraktementen in de Nederlandse Hervormde Kerk*, Zoetermeer 2004, 99. Zie voor de geschetste uitdaging ook Vree, ‘Veertig kerken’.

<sup>115</sup> J. Hoek te Oudeschoot (1813-1893; BWPGN IV), die kennelijk zijn werk niet goed aankon, kreeg een afwijzende beschikking, omdat de ‘beperkte som’ op de begroting slechts diende voor ‘tijdelijke hulpdienst voor predikanten, die wegens langdurige ziekte tijdelijk bijstand’ behoeften en ‘onvermogen ... [waren] daarin te voorzien’; MvE aan J. Hoek, 21 sept. 1852; Arch. MvE 1628, 37. Hoek werd daarop in 1857 hulpprediker te Kampen (voor het Instructiebataljon).

<sup>116</sup> BZ 1851B, 105, 757v. Hulppredikers waren: H.J. Silvergieter Hoogstad Phz. (11-70; 38), A.B. van Kuyk Jz. (11-70; 45) en B.J. Broese M.Lz. (23-92; 46).

<sup>117</sup> G.G., ‘Nadere ontwikkeling van gedachten over het beroepen van Kandidaten bij de Hervormden (...)’; BZ 1836A, 210-218, m.n. 218.

<sup>118</sup> *Naamreg.* 1843, 168v., 244. In 1864: totaal 1509 dienstdoende predikanten; 30>: 395; 40>: 108; 50>: 17; *Naamreg.* 1864, 246v. Ultimo 1882: totaal: -; 40>: